

Lietuvos istorijos institutas (LII)

II. Nuo asmens prie bendruomenės: Lietuvos Metrikos ir kitų reikšmingų LDK istorijos šaltinių tyrimai

Lietuvos istorijos instituto mokslinės veiklos kryptis:

„Lietuvos istorijos šaltinių (Lietuvos Metrikos ir kitų) tyrimas ir skelbimas“.

Programa tęsia Lietuvos istorijos institute nuo įkūrimo 1939 m. (Antano Smetonos Lituanistikos institutas) vykdomą Lietuvos istorijos šaltinių publikavimo darbą.

Programos trukmė:

2022–2026 m.

Programos objektas:

LDK dokumentinės raštijos šaltiniotyra.

Metodologija:

Remiasi archyvų istorijos (angl. archival turn) ir biografine (angl. biographical turn) prieiga, šaltiniotyros metodiniais įrankiais: paleografija, diplomatika, kodikologija, chronologija, genealogija ir istorine geografija.

Programos svarbą lemiantys faktoriai:

Makro-faktoriai

☒ šaltinių tyrime ir jų sklaidoje Lietuva dėl įvairių priežasčių vis dar vežasi senuosius archeografinius tyrimų centrus, tokių kaip Lenkija, Rusija, Vokietija arba Prancūzija, todėl programos vykdymas prisideda prie Lietuvos istorijos instituto kaip LDK dokumentinės raštijos tyrimo ir sklaidos centro vaidmens įtvirtinimo, tai yra svarbi valstybinės mokslo politikos dalis;

☒ Lietuvos Metrika kaip LDK civilizacijos fenomeno palikimas apima daugelį šiuolaikinės Europos valstybių – Baltarusiją, Čekiją, Daniją, Latviją, Lenkiją, Moldovą, Rumuniją, Švediją, Rusiją, Ukrainą, Vengriją ir Vokietiją, todėl jo tyrimas ir sklaida skatina tarptautinį tyrinėtojų bendradarbiavimą ir telkia jėgas bendriems projektams;

☒ seniausi Lietuvos Metrikos archyvo dokumentai (iki XVI a. 2-osios pusės teismų reformos yra išlikusi maždaug 131 knyga) iš dalies užpildo XV–XVI a. 1-osios pusės Lietuvos istorijos šaltinių trūkumą, atsiradusį per karus, kurių metu buvo sunaikinti Lietuvos išdo ir Vilniaus miesto archyvai, daugelis kitų kompleksinių istorijos šaltinių; nuo 1987 m. Baltarusijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Rusijoje ir Ukrainoje jau buvo publikuota 51 to

laikotarpio Lietuvos Metrikos knyga;

☒ Lietuvos Metrikos knygos, viena vertus, yra tapusios Lietuvos magdeburginių miestų istorinių šaltinių saugykla, kita vertus, miestų dokumentinė raštija (ypač Vilniaus ir Kauno) atveria ne tik miesto bendruomenių istorijos, bet ir visos LDK tyrimų horizontus.

Mikro-faktoriai

☒ visuomenei ir mokslininkams pateikiami nauji, kvalifikuotai mokliškai apdoroti istorijos šaltiniai;

☒ formuluojamos ir tiriamos aktualios Lietuvos istorijos, kultūros ir šaltiniotyros (paleografijos, diplomatikos, archeografijos) problemos;

☒ aktualizuojamos LDK laikų istorinės asmenybės, dariusios įtaką to meto valstybės ir visuomenės gyvenime;

☒ kaupiami duomenys senųjų asmenvardžių, vietovardžių ir kt. duomenų bazėms;

☒ kuriama ir tobulinama mokslinė istorinių reiškinių terminija lietuvių kalba.

Programos tikslai:

1. LDK socialinių-politinių-teisinių bendruomenių dokumentų tyrimas (Lietuvos Metrikos ir kitų ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos šaltinių tyrimai):

☒ uždavinys: bajorų seimų dokumentai; priemonė: Lietuvos Metrikos kn. 527 (1544–1551) rengimas;

☒ uždavinys: urbanizuotų vietovių istorijos šaltiniai; priemonės: a) Vilniaus vaivados Jono Hlebavičiaus pilies teismo knyga – Lietuvos Metrikos kn. 233 (1546–1548) rengimas;

b) Vilniaus vaivadijos reikalų tvarkytojo Ivano Hornostajaus pilies teismo knyga – Lietuvos Metrikos kn. 237 (1549–1550) rengimas; c) Lietuvos magdeburginių miestų apeliacinės bylos – Lietuvos Metrikos kn. 280 (1586–1590) rengimas; d) Vilniaus miesto cechų privilegijų ir statutų publikacijos rengimas, remiantis Lietuvos Metrikos duomenimis; e) vienos iš seniausių XVI a. Kauno magistrato knygos rengimas; f) Bresto miesto ir regiono istorijos šaltiniai – Lietuvos Metrikos kn. 13 (1554) rengimas;

2. Asmuo ir istorijos šaltinis:

☒ uždavinys: asmuo ir Lietuvos Metrika; priemonės: a) Alberto Goštauto kilnojamojo turto tyrimas; b) Lietuvos Metrikos formavimasis per asmeninių ir kitų archyvų „paveldėjimą“;

c) Simonas Daukantas, paskutiniai Imperijos senato III departamento metrikantai ir Lietuvos Metrika;

☒ uždavinys: LDK šeimos ir giminės dokumentų tyrimai; priemonės: a) kolektyvinės

mokslinės monografijos „Albertas Goštautas“ parengimas; b) LDK kilmingųjų testamentų, originalių ir įrašytų į Lietuvos Metrikos knygą, tyrimas;

3. Naujausių vykdomos programos atradimų, pasiekimų ir svarbių aktualijų skelbimas:

▣ uždavinys: lituanistikos tyrimų sklaidą Lietuvoje ir užsienyje; priemonės: a) tarptautinė mokslinė konferencija; b) Institute išleistų Lietuvos Metrikos knygų sklaida skaitmeniniu pavidalu; c) bendro su Vilniaus universiteto Istorijos fakultetu daugiatomicio leidinio „Istorijos šaltinių tyrimai“ sudarymas ir leidimas; d) dviejų mokslinių-informacinių tekstų ir straipsnių rinkinio sąsiuvinį lietuvių ir rusų kalbomis „Lietuvos Metrikos naujienos“ publikavimas; e) atliekamų tyrimų ir išleistų programinių leidinių pristatymas spaudoje, knygų mugėse, viešose paskaitose ir parodose.

Programos partneriai (preliminariai):

1. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka;
2. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Lietuvos statutų ir Lietuvos Metrikos tyrimo grupė;
3. Kt. (Lietuvos ir užsienio).

Programos vykdymui reikalingos lėšos metams: **210 092 eurai**